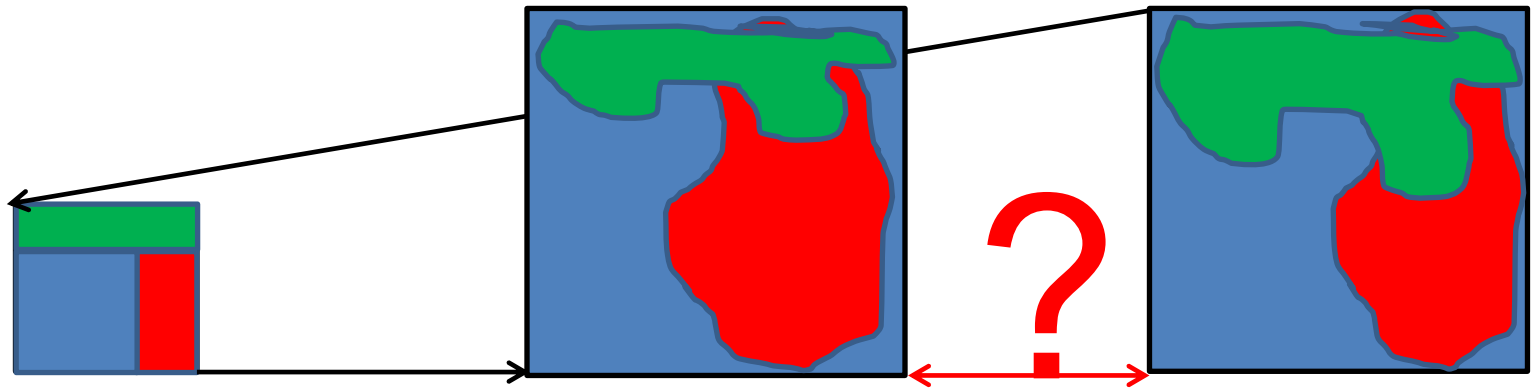

8. SEMINÁŘ

INDUKTIVNÍ STATISTIKA

1. ODHADY PARAMETRŮ

STATISTICKÁ INDUKCE

- Vlastnosti a složení výběrového souboru je přesně známé.
- Vlastnosti a složení základního souboru odhadujeme s určitou mírou nejistoty.
- Metody indukční statistiky nejistotu neodstraňují, ale dokáží určit míru této nejistoty.

Základní a výběrový soubor

VÝBĚROVÝ SOUBOR

- reprezentativní náhodný výběr
- výběrové (empirické) rozdělení četností
- popis rozdělení: tabulka, graf
- stat. ukazatele = výběrové charakteristiky: **m, s, p** (ozn. latinkou)
- jsou to charakteristiky náhodných veličin a také se jako náhodné veličiny chovají, tzn. mění se výběr od výběru

ZÁKLADNÍ SOUBOR

- soubor, který nás zajímá
- teoretické rozdělení četností (matematický model)
- popis rozdělení: pravděpodobnostní rozdělení
- stat. ukazatele = parametry: **μ, σ, π** (ozn. řeckou abecedou)
- jsou to neměnné konstanty, zpravidla neznámé, pro **n** $\rightarrow \infty$ platí, že **m** $\rightarrow \mu$, **s** $\rightarrow \sigma$, **p** $\rightarrow \pi$.

Empirické a pravděpodobnostní rozdělení

- Měříme-li veličinu ve výběrovém souboru, pak rozložení hodnot této veličiny znázorňujeme na základě **empiricky** zjištěných četností (histogram).
- Každá veličina má své **pravděpodobnostní (teoretické) rozdělení**.
  - V takovém rozložení jsou **na ose x** všechny **hodnoty**, kterých může veličina potenciálně nabývat, a **na ose y** jsou **pravděpodobnosti**, se kterými se dané hodnoty vyskytují.

Empirické a pravděpodobnostní rozdělení

- **V empirickém rozdělení** (histogram) jsou popsány četnosti, se kterými se naměřené hodnoty vyskytovaly ve výběrovém souboru.

X

- **Pravděpodobnostní rozdělení** (pravděpodobnostní křivka) vyjadřuje očekávání, jak často se budou jednotlivé hodnoty vyskytovat v nekonečně velkém souboru.
- **Pravděpodobnostní rozdělení**
  - znázorňují procesy a jevy našeho každodenního života pomocí matematických modelů.
  - Tyto modely vyjadřují v matematické formě jejich zákonitosti a umožňují tak hlubší poznání zákonitostí těchto jevů.

Typy pravděpodobnostních rozdělení

Diskrétní veličiny

- binomické rozdělení (jev – nejev)
- rovnoměrné rozdělení
- Poissonovo rozdělení (vzácné jevy)

Spojitě veličiny

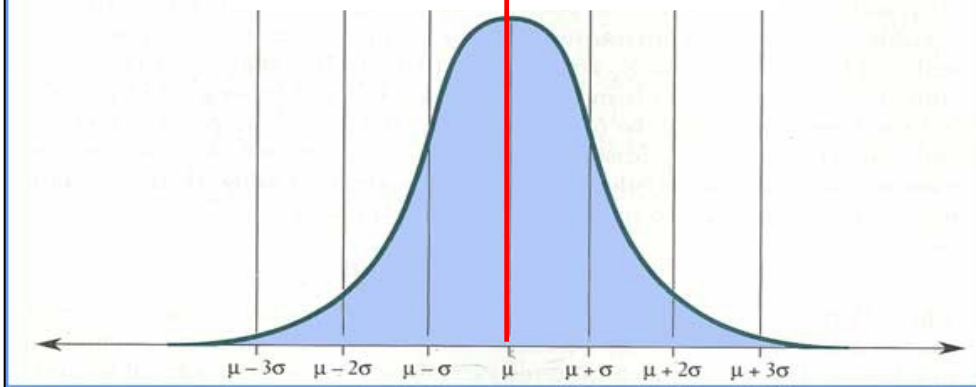
- normální rozdělení
- Studentovo t-rozdělení
- Snedecorovo F-rozdělení
- Chí-kvadrát rozdělení

Pozn.:

- S veličinou zacházíme jako s normálně rozdělenou, pokud nemáme dostatečné důvody pro vyvrácení této domněnky.
- Rozložení většiny veličin lze převést na normální rozdělení.

NORMÁLNÍ ROZDĚLENÍ (GAUSSOVA KŘIVKA)

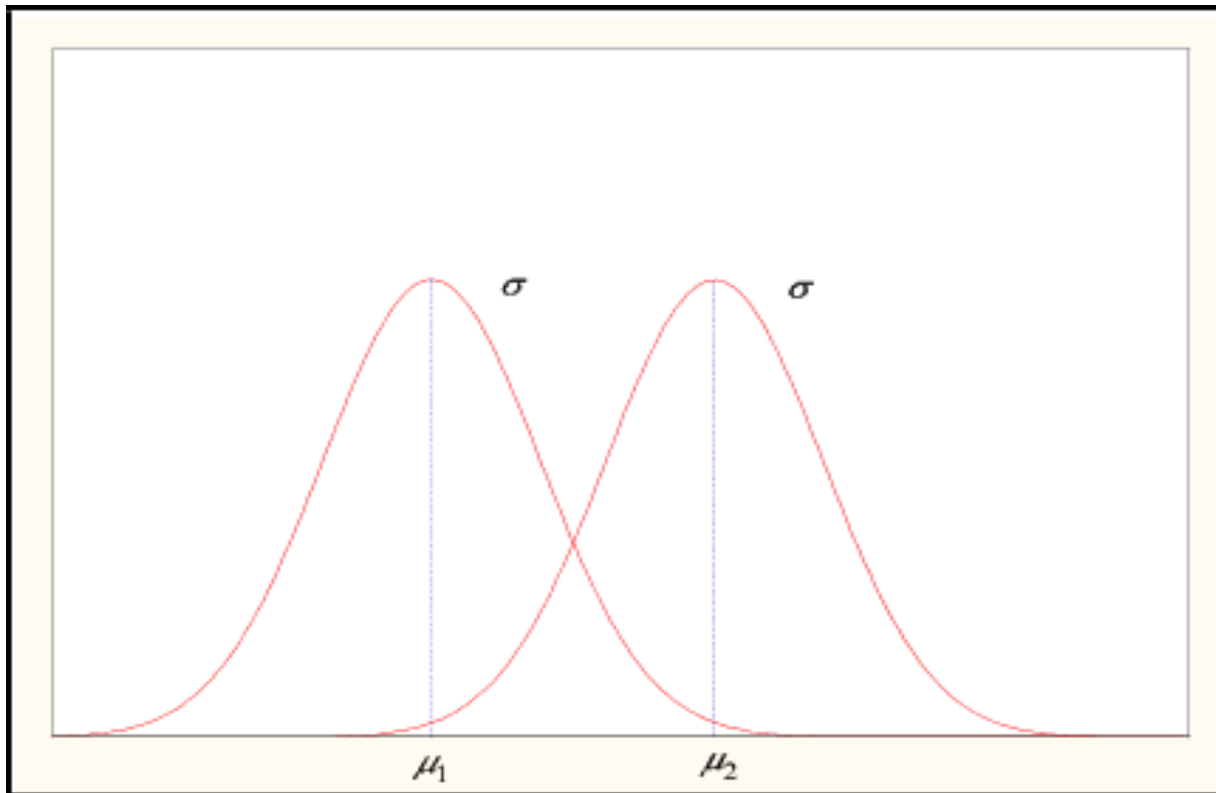
Matematický model rozdělení četností
spojité náhodné veličiny

- Frekvenční křivka NR je jednoznačně určena dvěma parametry: μ a σ .
  - μ - určuje polohu křivky na ose x (analogie m)
  - σ - určuje tvar křivky (analogie s)
- Symetrické rozdělení četností, parametr μ = průměr a zároveň nejčetnější hodnota, která pólí plochu pod křivkou na dvě stejně velké části

NORMÁLNÍ ROZDĚLENÍ

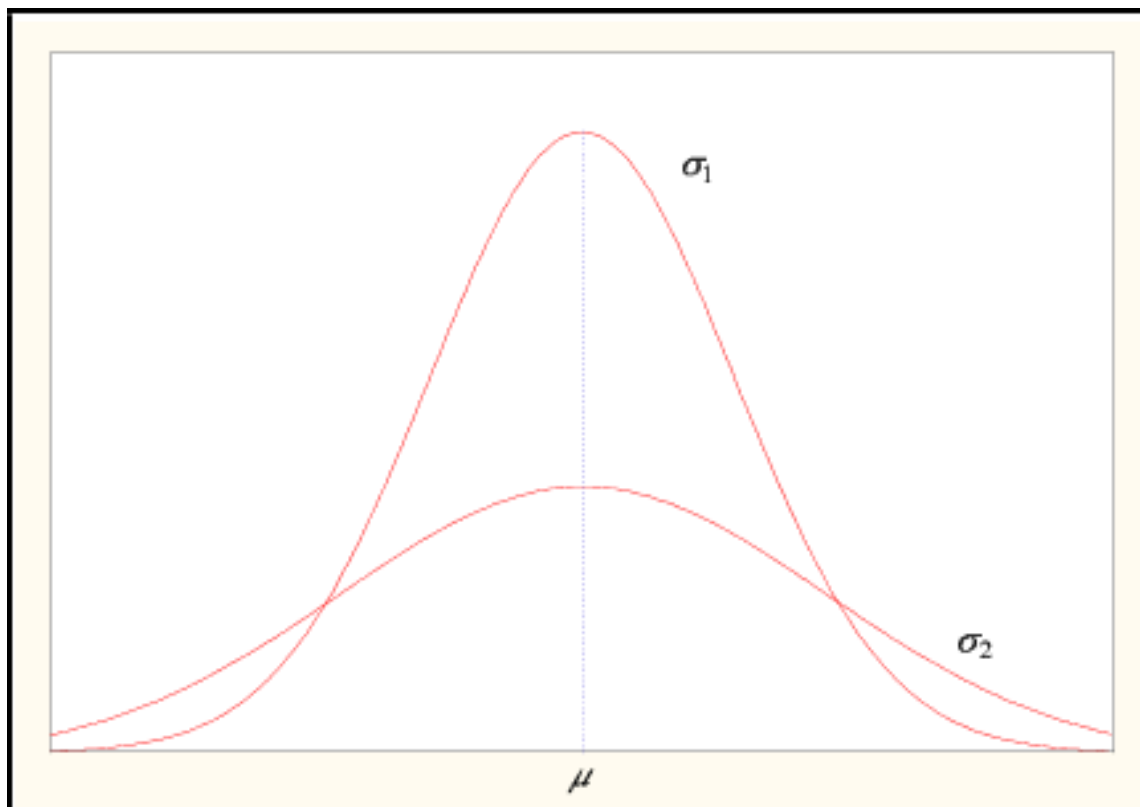
- $\mu_1 \neq \mu_2; \sigma_1 = \sigma_2$

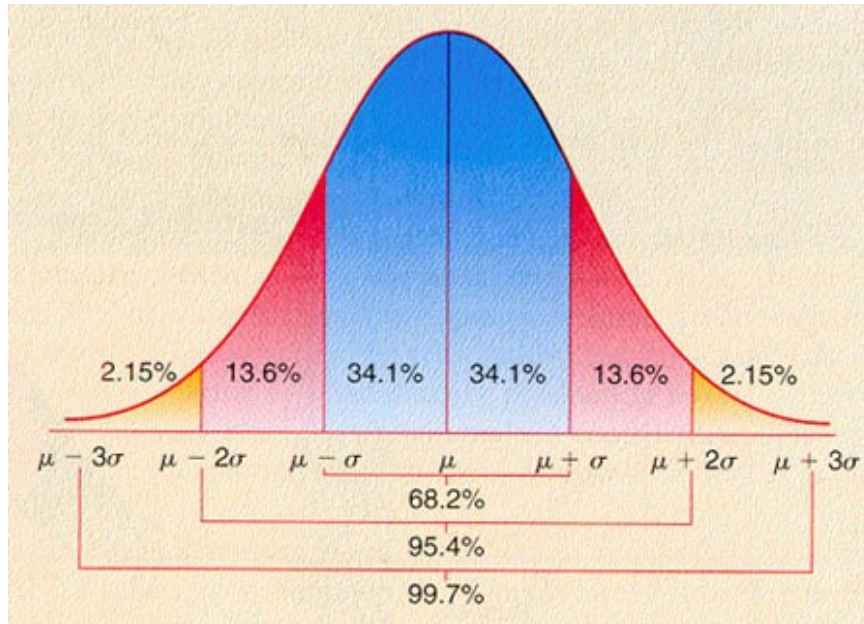

NORMÁLNÍ ROZDĚLENÍ

- $\mu_1 = \mu_2$; $\sigma_1 < \sigma_2$

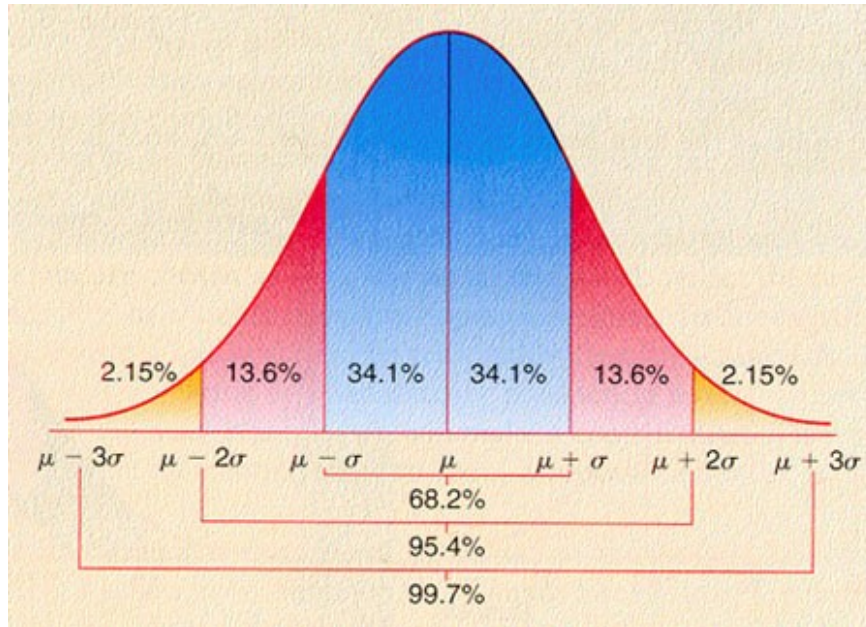

VLASTNOSTI NORMÁLNÍHO ROZDĚLENÍ

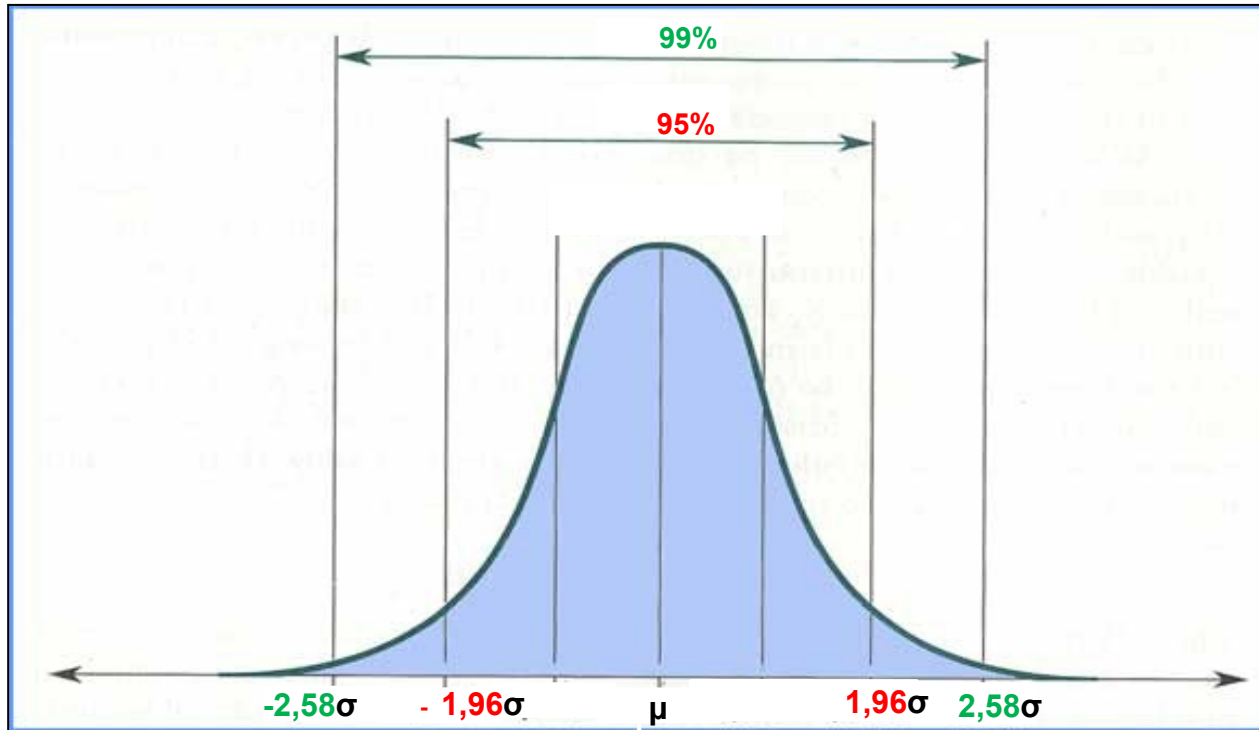
- Frekvenční křivky normálního rozdělení mají různý tvar a polohu pro různé veličiny. Pro všechny však platí, že v intervalu:
  - $\mu \pm 1 \sigma$ leží 68,2% všech hodnot, kterých může daná veličina nabývat
  - $\mu \pm 2 \sigma$ leží 95,4% všech hodnot, kterých může daná veličina nabývat
  - $\mu \pm 3 \sigma$ leží 99,7% všech hodnot, kterých může daná veličina nabývat

VLASTNOSTI NORMÁLNÍHO ROZDĚLENÍ

- Častěji nás ale zajímá, v jakém intervalu leží 95% (příp. 99%) hodnot sledované veličiny
  - můžeme pak totiž vyjádřit tvrzení, že s pravděpodobností 95% (99%) se hodnoty sledované veličiny nacházejí právě v tomto intervalu, resp., že 95% hodnot, kterých sledovaná veličina nabývá, leží v tomto intervalu.
  - interval je vymezen tzv. **kritickými hodnotami (konstantami)** normálního rozdělení

KRITICKÉ HODNOTY NORMÁLNÍHO ROZDĚLENÍ

- **Kritické hodnoty** normálního rozložení: **1,96 σ** a **2,58 σ** .
- **V intervalu ($\mu - 1,96\sigma$; $\mu + 1,96\sigma$) se nachází 95 % všech možných hodnot sledované veličiny.**
- **V intervalu ($\mu - 2,58\sigma$; $\mu + 2,58\sigma$) se nachází 99% všech možných hodnot sledované veličiny.**

ODHADY PARAMETRŮ

- **Bodové odhady**
- **Intervalové odhady**

BODOVÉ ODHADY

$$\begin{array}{ll} \mu \approx m & \pi \approx p \\ \sigma^2 \approx s^2 & \text{relativní riziko v ZS} \approx \text{RR} \\ \sigma \approx s & \rho \approx r \end{array}$$

- **Požadavky na bodové odhady**

(tzv. nejlepší nestranný bodový odhad)

- a) **konzistence**

- s rostoucím VS se výběrová charakteristika více blíží k parametru

- b) **nestrannost**

- odhady parametru provedené na základě různých VS kolísají kolem hodnoty neznámého parametru na obě strany

- c) **minimální rozptyl**

- uvedené kolísání musí být co nejmenší

- **Nevýhody bodových odhadů**

- neznáme jejich **spolehlivost a přesnost**

INTERVALOVÉ ODHADY

- Neznámý parametr odhadujeme **intervalem** vytvořeným **kolem** tzv. nejlepšího nestranného **bodového odhadu**.
- **Interval spolehlivosti** (konfidenční interval)
- **Spolehlivost** určujeme sami, obvykle 95% nebo 99%
  - jde o **pravděpodobnost**, že odhadovaný parametr se nachází v daném intervalu.
- zápis: **95% CI** (dolní hranice ; horní hranice)
99% CI (dolní hranice ; horní hranice)

INTERVALOVÉ ODHADY

Doplněk spolehlivost vyjadřuje tzv. **riziko odhadu** – tj. riziko, že odhadovaný parametr leží mimo interval:

- při spolehlivosti 95% je riziko odhadu 5%,
- při spolehlivosti 99% je riziko odhadu 1%.

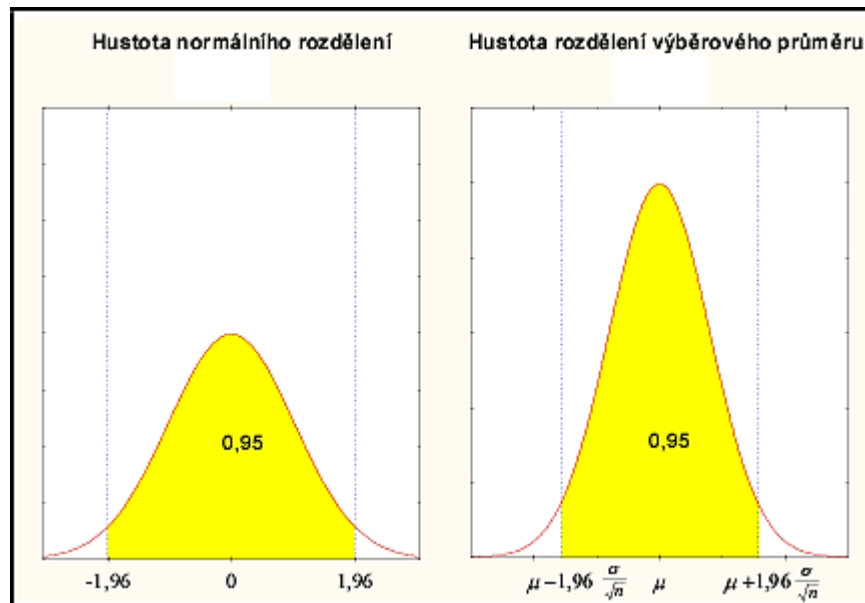
ODHAD PRŮMĚRU ZÁKLADNÍHO SOUBORU (PARAMETRU μ)

1. Nejlepší bodový odhad parametru μ je výběrový průměr m .
2. V souborech, kde $n > 30$, se výběrový průměr chová jako náhodná veličina, která má **normální rozdělení**, a to i v případě, že veličina, ze které je průměr vypočítán, normální rozdělení nemá.
3. **Standardní chyba průměru SE_m** se odhaduje ze vztahu: **$SE_m = \frac{s}{\sqrt{n-1}}$**

Závěr: 95% CI $m \pm 1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$

99% CI $m \pm 2,58 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$

- ✳ V souborech, kde $n \leq 30$, používáme model **Studentova rozdělení** (konstanty 1,96, příp. 2,58 se nahrazují jinými – viz. skripta, str. 41).

Když má náhodná veličina (např. VKP) normální rozložení s průměrem μ a odchylkou σ (tj. s rozptylem σ^2), pak má výběrový průměr m normální rozložení s průměrem μ a odchylkou $\sigma = \frac{\sigma}{\sqrt{n-1}}$ (tj. s rozptylem $\frac{\sigma^2}{n-1}$).

Protože hodnotu σ neznáme, dosazujeme za ni nejlepší bodový odhad, tj. s .

- Když provedeme náhodný výběr o rozsahu $n > 30$ a vypočítáme výběrový průměr m , pak jeho hodnota padne s pravděpodobností **0,95** do vzdálenosti menší než $1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$ od parametru μ .

JINAK ŘEČENO:

- Provedeme-li výběr o rozsahu $n > 30$ a vypočítáme m , pak parametr μ s pravděpodobností 0,95 leží ve vzdálenosti menší než $1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$ od m .

TO ZNAMENÁ, ŽE:

- Interval s krajními body $m \pm 1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$ pokrývá hodnotu parametru μ s pravděpodobností 0,95. Tento interval se nazývá **Interval spolehlivosti** pro průměr.

Příklad na výpočet konfidenčních intervalů

Skupina A:

- Odhadněte průměrnou hladinu hemoglobinu v populaci zdravých mužů z náhodného výběru 100 jedinců s průměrnou hodnotou $m = 152,4$ g/l a směrodatnou odchylkou $s = 18,2$ g/l se spolehlivostí:
  - a) 95%
  - b) 99%

Skupina B:

- Odhadněte průměrnou hladinu hemoglobinu v populaci zdravých mužů z náhodného výběru 35 jedinců s průměrnou hodnotou $m = 152,4$ g/l a směrodatnou odchylkou $s = 18,2$ g/l se spolehlivostí:
  - a) 95%
  - b) 99%

Skupina C:

- Odhadněte průměrnou hladinu hemoglobinu v populaci zdravých mužů z náhodného výběru 100 jedinců s průměrnou hodnotou $m = 152,4$ g/l a směrodatnou odchylkou $s = 14,8$ g/l se spolehlivostí:
  - a) 95%
  - b) 99%

VLASTNOSTI INTERVALOVÉHO ODHADU

1) SPOLEHLIVOST

- volí se předem, jde o stanovení pravděpodobnosti, obvykle 0,95 nebo 0,99

2) PŘESNOST

- je dána délkou intervalu
- čím kratší je interval, tím je vyšší přesnost odhadu

$$m \pm 1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n-1}}$$

přesnost

- **OBĚ VLASTNOSTI SPOLU SOUVISEJÍ**
- **PŘESNOST ODHADU LZE OVLIVNIT:**
  - a) snížením či zvýšením P (spolehlivosti)
  - b) snížením či zvýšením n (velikost souboru)
  - c) snížením či zvýšením s (homogenita souboru)

ODHAD PRAVDĚPODOBNOСТИ ZÁKLADNÍHO SOUBORU (PARAMETRU π)

1. Nejlepší bodový odhad pravděpodobnosti je relativní četnost

$$p = \frac{k}{n} \rightarrow \pi$$

n = počet pozorování

k = počet pozorování, u nichž nastal sledovaný jev

2. Pro pravděpodobnosti sice platí binomické rozdělení, ale pokud platí nerovnost $n \cdot p \cdot (1 - p) > 9$, můžeme vycházet z normálního rozdělení.

3. Standardní chybu SE odhadujeme ze vztahu:

$$SE = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} \quad \text{nebo} \quad SE = \sqrt{\frac{p(100-p)}{n}} \text{ v } \%$$

Závěr: 95% CI $p \pm 1,96 \cdot \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$

99% CI $p \pm 2,58 \cdot \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$

Příklad:

Odhadněte pravděpodobnost výskytu zrakové vady u studentů LF na základě výběrového šetření u 200 studentů.

$$n = 200 \quad k = 80 \quad p = 0,40 \text{ (40\%)}$$

- ✪ **Než začnete počítat hranice konfidenčního intervalu pomocí kritických hodnot normálního rozložení, nezapomeňte ověřit splnění podmínky, tj. platnost nerovnosti $n \cdot p \cdot (1 - p) > 9$.**

Příklad:

Ve výběru 100 šestiměsíčních zdravých dětí náhodně vybraných z brněnské populace byl sledován hemoglobin v g%.

$$n = 100$$

$$m = 13,10$$

$$s = 1,9$$

- 1. Určete interval, ve kterém se pohybuje hemoglobin u 95% vyšetřených dětí.**
- 2. Odhadněte průměrné množství hemoglobinu v základním souboru se spolehlivostí 0,95. Jaká je přesnost tohoto odhadu?**
- 3. U kolika dětí musíme provést šetření, aby přesnost odhadu průměru byla při spolehlivosti 0,95 nejméně $\pm 0,2$.**

INTERVALOVÉ ODHADY

a) **Dvoustranné** – určujeme horní i dolní mez intervalu (např. u cholesterolu)

$$P(4,37 < \mu < 4,77) = 0,95$$

b) **Jednostranné**

– levostranné: pouze dolní hranice intervalu

$$P(\mu > 4,37) = 0,975$$

– pravostranné: pouze horní hranice intervalu

$$P(\mu < 4,77) = 0,975$$

U jednostranných odhadů jsou **odpovídající kritické hodnoty** pro spolehlivost:

a) 95% **$\pm 1,645$**

b) 99% **$\pm 2,326$**

Změna kritických hodnot u jednostranného odhadu pro spolehlivost 0,95

